

NEMZETI
AKKREDITÁLÓ
TESTÜLET

Nemzeti Akkreditálási Rendszer

**A környezeti minták vételével
foglalkozó szervezetek
akkreditálása**

NAR-19-IV

1. kiadás

2001. március

1. Bevezetés

A környezeti minták vételével foglalkozó szervezetek működésére alapvetően az MSZ EN 45001:1990 szabvány, illetőleg az azt helyettesítő MSZ EN ISO/IEC 17025:2001 szabvány vonatkozik, jelen dokumentum a kiegészítő, specifikus követelményeket, feltételeket határozza meg.

A mintavételt végző szervezetek akkreditálása, az akkreditált szervezetek felülvizsgálata, újraakkreditálása és szakterületének bővítése a vizsgálólaboratóriumok akkreditálási eljárására vonatkozó NAR-01L szerint történik. Az akkreditálási és felülvizsgálati eljárások díjának megállapítása a NAR-05 díjszabás szerinti.

2. Alapfogalmak

Minta: a vizsgálandó anyag egy része a vizsgálat céljának megfelelően kiválasztva az anyag egy nagyobb tömegének vagy annak környezetben előforduló koncentrációjának jellemzésére.

Mintavétel: azon műveletek összessége, amelyek segítségével a mintát a vizsgálandó anyagtól elkülönítjük.

Mintakezelés: mindazon műveletek összessége, amelyeken a minták a mintavétel során keresztülmennek, a mintázandó anyag kiválasztásától a minták és/vagy mintarészletek megsemmisítéséig.

Részminta (alminta): kiválasztás vagy osztás útján nyert mintarészlet, vagy a minta egy részleteként választott egység, vagy egy többlépcsős mintavétel utolsó egysége.

Mintaelőkészítés: a mintából vagy almintából a vizsgálati mintarészlet kiválasztása, amellyel a mintát a vizsgálatra alkalmassá tesszük.

Vizsgálati mintarészlet: a vizsgálat céljára ténylegesen bémért anyag.

Ellenminta: a vizsgálati mintarészletből elkülönített, megfelelően és azonosíthatóan tárolt, ellenőrzésre bármikor felhasználható mintarészlet.

Mintavételi utasítás: a mintavétel és a vizsgálat céljának megfelelő, a mintavétel során kötelezően betartandó szakmai tevékenységek leírása.

Mintavétellel foglalkozó szervezet: olyan szervezet, amely rendelkezik azokkal a személyi, szakmai és technikai (tárgyi) feltételekkel, amelyek alapján a szervezet alkalmas adott szakterületen szabványos vagy egyedi módszerekkel történő mintavételi feladat elvégzésére.

Mintavételre akkreditált szervezet: olyan szervezet, amely adott szakterületen alkalmas mintavételi feladatok elvégzésére, és ezt a képességét a Nemzeti Akkreditáló Testület vagy más akkreditálási eljárás lefolytatására jogosult testület akkreditálási eljárást követően okirattal igazolja.

A mintavétellel foglalkozó szervezet szakmai irányítója: Az MSZ EN ISO/IEC 17025:2000 szabványban szereplő műszaki személyzet vezetője.

3. Általános feltételek

Környezeti minták vételére olyan jogi személyek és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek illetve azok vizsgálólaboratóriumai (a továbbiakban: szervezetek) akkreditálhatók, akik a mintavételi feladatok elvégzéséhez szükséges személyi, szakmai és technikai (tárgyi) feltételekkel rendelkeznek. A mintavétellel foglalkozó szervezeteknek meg kell felelniük az MSZ EN 45001:1990 szabvány, illetőleg az azt helyettesítő MSZ EN ISO/IEC 17025:2001 szabvány követelményeinek, továbbá a jelen dokumentumban rögzített specifikus előírásoknak.

Ha a mintavételt végző szervezet egy nagyobb olyan szervezetnek a része, amely a mintavételi feladatokon kívül egyéb tevékenységeket is ellát, a szervezeten belül meg kell határozni a mintavételt végző szervezeti egység vezetőjét, szakmai irányítóját (ha nem azonos az előzővel) és a minőségügyi vezetőjét, továbbá azok felelősségeit.

Környezeti minták vételével foglalkozó szervezet csak abban az esetben akkreditálható, ha a minták vizsgálatát akkreditált vizsgálólaboratórium végzi. Akkreditált státus csak olyan mintavételi területen ítélt oda, ahol a mintavétellel foglalkozó szervezetnek a potenciálisan együttműködő akkreditált vizsgálólaboratórium(ok)hoz való kapcsolódása írásban rögzítésre került (együttműködési szándéknyilatkozat). A mintavételt végző szervezetnek az akkreditálás kérelmezésekor meg kell adnia a vizsgálatra kiválasztott vizsgálólaboratórium akkreditált műszaki területét.

A mintavételt végző szervezetnek egyértelműen meg kell határoznia az akkreditálandó mintavételi tevékenységet (a környezeti minta (minták), a mintavételi módszer(ek) és a módszerazonosítók felsorolása).

A mintavételt végző szervezetnek rendelkeznie kell a mintavétel szakmai területéhez tartozó szabványos mintavételi módszerekkel, vagy az együttműködő vizsgálólaboratóriummal együttesen kialakított olyan egyedi mintavételi módszerekkel, amelyek szerint a konkrét mintavételi feladatát ellátja. Az egyedi mintavételi módszereket olyan részletességgel kell leírni, hogy annak minden lépése ellenőrizhető és nyomonkövethető legyen.

A szervezetnek az akkreditálási és a felülvizsgálati eljárás során bizonyítania kell az adott szakterületen a mintavételben való jártasságát.

4. Személyi feltételek

A szervezet szakmai irányítója csak a mintavételhez kapcsolódó vizsgálat jellegének megfelelő felsőfokú végzettséggel (vegyésszámológus, vegyész, biológus, geológus, hidrológus, kémia tanár stb.) rendelkező személy lehet. A szakmai irányítónak képesnek kell lenni az adott szakterület mintavételi megoldásainak értelmezésére. A szakmai irányítónak ellenőrizni kell az eljárások betartását, és kapcsolatot kell tartani az együttműködő vizsgálólaboratórium munkatársaival az adott vizsgálati cél elérése, illetve a mintavétel reprezentativitásának a biztosítása érdekében.

A mintavételt végző szervezet szakmai munkatársai olyan, legalább középfokú végzettséggel rendelkező személyek lehetnek, akik az adott mintavételi feladat területén megfelelő képzettséggel és gyakorlattal rendelkeznek, továbbá képesek a mintavételi utasításban foglalt feladatokat ellátni, a szükséges technikai eszközöket kezelni.

A szervezet vezetőjének biztosítani kell a mintavételt végző szervezet szakmai személyzetének a rendszeres továbbképzését. A szakmai irányítónak és személyzetnek nyomon kell követniük a szakterület fejlődése során elért eredményeket, a törvényi előírások és követelmények változásait, valamint az együttműködő vizsgálólaboratóriummal bevonásával gondoskodniuk kell a változások, fejlesztések adaptálásáról és gyakorlati bevezetéséről.

5. Technikai feltételek

A mintavételt végző szervezetnek rendelkeznie kell a mintavételi feladat ellátáshoz szükséges, a vonatkozó szabványok vagy egyedi módszerek szerinti mintavételi berendezésekkel. (pl. fúró szerkezetek, szivattyúk, stb.).

Az adott szakterület mintavételi feladataihoz megfelelő mintatároló edények alkalmasságát (pl. tisztaságát) - amennyiben a mintatároló edényeket nem az együttműködő vizsgálólaboratórium adja - a mintavétel megkezdése előtt a vizsgálólaboratóriummal ellenőriztetni kell. A mintavételi edények előkészítését - amennyiben azt a mintavétellel foglalkozó szervezet végzi - az együttműködési megállapodásban rögzítettek szerint kell elvégezni és dokumentálni. A mintavétellel foglalkozó szervezetnek gondoskodnia kell a mintavételezés megfelelő ütemezéséről és a minták szállításáról.

A mintavételt végző szervezetnek alkalmasnak kell lennie arra, hogy egyes, a vizsgálat szempontjából nélkülözhetetlen műveleteket (pl. a minta összetételének megváltozását okozó esetleges hatások megakadályozása, a minták tartósítása) el tudja végezni. A mintavételt végző szervezetnek rendelkeznie kell a szakterületéhez kapcsolódóan a legfontosabb olyan laboratóriumi eszközökkel (pl. mérleg, térfogatmérő eszközök, hőmérők stb.), amelyek az adott mintavételi feladat során nélkülözhetetlenek.

A mintavételi berendezések megfelelő működését, szükség szerinti kalibráltságát biztosítani kell, hogy a berendezések működése a helyszínrre szállítás után is megfelelő legyen, a kalibrált állapot fennmaradjon a mintavétel során. Ha a helyszínen nem győződhetünk meg a kalibrálás érvényességéről, akkor a berendezést kalibráló laboratóriumban kell ellenőrizni a mintavétel előtt és után.

6. Működési feltételek

A mintavételt végző szervezetnek a mintavétel előtt mintavételi tervet és mintavételi utasítást kell készíteni, amelyeket a szervezet szakmai irányítója hagy jóvá. A mintavétel megbízhatóságáért a mintavételt végző szervezet vezetője felel.

A mintavételi tervnek legalább az alábbiakat kell tartalmaznia:

- a vizsgálat és a mintavétel célja,
- a mintavételi stratégia leírása (információ a mintavételről és a vizsgálati programról),
- megfelelő háttér információ a mintavételi helyről, környezetről, előzményekről,
- a mintákból meghatározandó alkotók,
- a mintavételi hely(ek), típusok, a mintavétel gyakorisága, mintavételi térkép készítése,
- egyéb információk (pl. pH, hőmérséklet, időjárási körülmények, mélység stb.),
- a mintavételi módszer részletes leírása,
- a minták jelölése, dokumentálása, címkézése,
- a minták előkezelése (pl. szűrés, savanyítás, oxidáció gátló adalékok hozzáadása stb.),
- a minták csomagolása és tárolása, a mintatároló edények anyaga,
- annak biztosítása, hogy a minta ne szennyeződjön (pl. ne történjék adszorpció vagy reakció a mintagyűjtő berendezéssel, a minta továbbító vonallal stb.),
- a mintavétel személyi feltételei,
- a mintavételi berendezés(ek), azok kalibrálása és dokumentálása
- az esetenkénti helyszíni vizsgálatok, mérések megadása.

A mintavételt végző szervezetnek minőségügyi kézikönyvet kell készítenie, amely a szervezet minőségügyi rendszere és szakmai tevékenysége mellett adja meg a működés jogi és szakmai feltételrendszerét, továbbá az együttműködő akkreditált vizsgálólaboratóriumokat, amelyek potenciálisan adott szakterületen a mintavétel során nyert minták vizsgálatát elvégezhetik.

Minden egyes konkrét feladat elvégzéséhez kapcsolódóan az együttműködő vizsgálólaboratóriummal együttműködési megállapodást (szerződést) kell kötni. Az együttműködési megállapodásnak a jogi követelményeken és felelősségvállaláson túl tartalmaznia kell mindazokat a szakmai feltételeket is, amelyek alapján az adott anyag mintázása az adott vizsgálati cél érdekében megbízhatóan elvégezhető (pl. a mintatároló edények beszerzése, előkészítése és ellenőrzése; a mintavételezés ütemezése; a kísérő vagy egyéb ellenőrző standardok alkalmazása; az esetleges helyszíni mérések elvégzése; a minták tárolása és szállítása; az együttműködő vizsgálólaboratórium bevonása). Az együttműködési megállapodásnak része továbbá a mintavételi terv, amelyet az együttműködő vizsgálólaboratórium bevonásával kell elkészíteni. A mintavételi terv szerves részét képezi az adott mintavételi feladat elvégzésére alkalmas szabványos vagy egyedi olyan mintavételi módszer, amely az együttműködő vizsgálólaboratórium egyeztetve alkalmas az adott feladat megoldására.

A mintavételt végző szervezet a mintavétellel kapcsolatos minden szakmai információt a mintavételi jegyzőkönyvben köteles rögzíteni. A mintavételi jegyzőkönyvnek legalább a következőket kell tartalmaznia:

- a mintát vevő szervezet neve, címe,
- a vizsgálatot végző és/vagy megbízó neve és címe,
- a mintavételi jegyzőkönyv egyedi azonosítója és a jegyzőkönyv oldalainak azonosítása,
- a mintavétel ideje,

- a mintavétel helye (a mintázott objektum megnevezése, ha indokolt helyszínrajz, térkép vagy fénykép melléklettel is),
- a mintavétel módjának, folyamatának leírása, hivatkozással a mintavételi tervre,
- a mintavétellel kapcsolatos minden olyan információ megadása, amely hatással lehet a vizsgálat eredményére (nyomás, hőmérséklet, esetleg meteorológiai viszonyok stb.),
- a minta tulajdonságainak megadása,
- a mintavételi berendezés megadása,
- az alkalmazott kísérő standardok megnevezése és mennyisége,
- az elsődleges minták, a párhuzamos minták és az ellenminták számának, elhelyezésének a megadása,
- az esetenkénti helyszíni vizsgálatok, mérések adatai,
- a mintavételi jegyzőkönyv kiadásának dátuma,
- a mintavételi jegyzőkönyv aláírására jogosult(ak) megnevezése és aláírása(i).

A mintavételi eljárás során keletkezett mintákat megfelelő azonosítókkal kell ellátni és a vizsgálat tárgyát képező mintákat a mintavételi jegyzőkönyv első példányával kell a vizsgálólaboratóriumnak átadni. A mintavételi jegyzőkönyv másodpéldányán az átvételt a vizsgálólaboratóriumnak igazolnia kell. A mintavétellel foglalkozó szervezet feladata, ha erről az együttműködési megállapodásban másként nem rendelkeznek, hogy az ellenminták tárolásáról gondoskodjon.

A mintatároló edényen fel kell tüntetni:

- a minta azonosítási számát, kódját stb.,
- a mintavétel helyét,
- a mintavétel időpontját,
- a mintavételt végző személy nevét.